

Natašan Enkeli Ateneumissa

teksti: Eija-Liisa Markkula, 2014

Ateneumin taidemuseossa on avoinna hyvin harvinaislaatuinen näyttely nimeltä FOKUS: Enkeli. Kohderyhmänä ovat näkövammaiset ja esillä on vain yksi teos, jonka kuva-aiheesta sokea henkilö pääsee perille kohokuvien avulla. Näyttelyn on tehnyt kroatialainen Nataša Jovičić ja se on avoinna joulukuun 7. päivään saakka. Enkeli-näyttely avattiin varsin arvovaltaisesti tiistaina 9.9.2014 ja paikalla olivat vt. museojohtaja Timo Huuskon lisäksi edustajia mm. opetus- ja kulttuuriministeriöstä ja Kroatian suurlähetystöstä.

Tässä tekstissä kuvataan avajaistunnelmia ja kohokuvien koskettelutuntemuksia täysin sokean henkilön kokemuksina. Olen ollut sokea 12 vuotta, joten käteni ovat tottuneet tarkastelemaan kohomateriaaleja. Kuulin kroatialaisesta taidehistorioitsijasta Nataša Jovičićista ja odotettavissa olevasta Enkeli-näyttelystä ensimmäisen kerran viime keväänä eräässä museoiden saavutettavuutta

käsitelleessä palaverissa. Samassa yhteydessä tulivat puheeksi myös Suomessa jo 1980-luvulla toteutetut yhdistetyt kohopiirros- ja

ääniteselosteet 12:sta Ateneumin tunnetuimmasta teoksesta. Niistä vastasi Erica Othman. Koska itse olin tuohon aikaan vielä näkevä, en tiennyt niistäkään mitään. Viime vuosina olen kuulunut palkittuun ”Perille meni” -työryhmään, joka valmistaa sanakarttoja julkisista kohteista. Olemme tehneet myös kohokarttoja, mm. Kallion kaupunginosasta, ja ranskan ryhmiäni varten olen painattanut Pariisin kohokarttaa.

Kuraattori Nataša Jovičić, vt. museojohtaja Timo Huusko. Kuva: Kansallisgalleria / Hannu Pakarinen

Kuvailutulkkaus ohjaa tunnustelua

Nataša Jovičićin Enkeli-näyttelyssä pitkähkölle valkoiselle pöydälle oli asetettu riviin viisi suorakaiteen muotoista lasilevyä, joiden pinta muistutti kohokarttoja tai pistekirjoituskoneella tehtyjä piirroksia. Pöytä oli baaritiskin korkuinen. Seinällä pöydän takana oli Hugo Simbergin maalaus Haavoittunut enkeli vuodelta 1903.

Äänite ohjasi levyn tunnustelua ja auttoi sen hahmottamisessa.

Kuva: Kansallisgalleria / Hannu Pakarinen

Nyt, kun laitoin kuulokkeet korviini ja laskin sormeni lasilevyille, ajattelin, että ”tuttu juttu”. Olihan maalauskin näkeviltä ajoiltani painunut muistiini, joskaan ei sellaisen hurmioitumisen voimalla kuin Simbergin maalaukset Tampereen tuomiokirkossa.

Maalaus havainnollistettiin tunnustelun helpottamiseksi nostamalla esille kullakin kohokuvioidulla lasilevyllä jokin temaattinen osa-alue; ensimmäisessä koko maalaus yleisluontoisesti, toisessa

pelkästään enkeli, kolmannessa tausta, neljännessä molemmat pojat ja viimeisessä maalauksen värit. Lasilevyihin ei liittynyt minkäänlaista kirjoitettua tekstiä.

Kuulokkeista tuleva kuvailu ja ohjaus oli jaksotettu niin, että kunkin levyn äärellä viivytettiin nelisen minuuttia. Äänitteen saattoi kuunnella suomeksi, englanniksi, ruotsiksi tai kroatiaksi.

Ainakin suomenkielinen äänite oli erinomaisesti työstetty. Äänitehän sokealle loi maalauksen mieltämiseen tarvittavan rentoutuneen rauhan, ei ollut hätäilyn tuntua. Teosta tutkivan käsiä ohjattiin harkitun täsmällisillä lauseilla. Kaikki löytyi lasilevyiltä aikanaan. Kuvailijan ääni oli hyväntahtoinen, mutta kuitenkin määrätietoinen. Tilanteeseen antauduttuaan siitä alkoi nauttia.

Miellyttävät lasilevyt

Lasi tuntui ihanteelliselta materiaalilta sormien alla; sileä ja siisti, eikä kylmä. Kunkin levyn kohdalla annettiin ensin tieto siitä, mitä sillä levyllä tuotiin maalauksesta esiin. Sisältöä ohjattiin tutkimaan neuvomalla ns. aloituspiste, joka löytyi suunnilleen oikeanpuoleisesta kultaisesta leikkauksesta kuvan yläreunaa markkeeraavalta kohoviivalta. Kohokuvioituna oli levyllä vain kyseisen levyn esittämä asia, esim. pelkkä enkeli. Muu levyn alue oli sileää lasia. Lasilevyn pienehköstä koosta johtuen kokeneenkin tunnustelijan oli vaikea hahmottaa esim. enkelin kädessä olevaa kukkakimppua tai sidettä hänen otsallaan. Huvittavalta muuten tuntui, kun äänitteellä Simbergin arveltiin nauttineen maalatessaan enkelin hiuksia, jotka äänitteellä kuvailtiin kiharaisiksi! Maalauksessa hiukset eivät kuulema vaikuta ollenkaan ”enkelinkiharoilta”.

Kuva: Kansallisgalleria / Hannu Pakarinen

Erityiskehut minulta saa lasilevy numero kolme, jolla aiheena on tausta. Tämä oli jotakin uutta! Siinä oli alhaalla kapea tie, ylempänä ”merenranta”, ilmeisesti tarkoitetaan kuitenkin järven ranta, koska kuvassa näkyy myös vastaranta, etuoikealle haarautuu järvestä puro. (Tai ehkä se laskee järveen.) Kuvan horisontti on yllättävän ylhäällä, joten taivasta näkyy vain pieni kaistale. Tällä lasilevyllä esitetään siis teoksen arkkitehtoninen rakenne, sijoitustasot – ja se oli minulle sellaista, mitä en näin konkreettisesti ollut koskaan hahmottanut. Todella mielenkiintoista!

Värejä esittävä viides levy oli täynnä tekstuuria eli kohokuviointia, ja aluksi tunnustelija vähän pelästyi, että pitäisikö tästäkin nyt yrittää ottaa selko! Mutta vähitellen huomasi, ettei pinnan moninaisuus pahastikaan haitannut, koska esim. enkelin ja poikien osalta tuntuma oli jo tuttu ja helppo tunnistaa. Enkelin väri oli valkoinen, mikä tarkoitti, että kaikki valkoinen oli samalla tekstuurilla. Näyttelypöytä ja kuulokkeet olivat muuten myös valkoiset.

Kansallisaarteet kuuluvat kaikille!

Otettuani kuulokkeet korviltani, tuntui kuin olisi vaihtanut maailmaa. Melu ja häly olivat melkoista. Joku arvioi yleisömäärän lähes 50:ksi, joista näkövammaisia parisenkymmentä. Näyttelyjen avajaiset ovat aina mainioita sosiaalisia ja verkostoitumistilaisuuksia. Nytkin tapasin monia tuttuja ja tutustuin mm. Natašaan ja Ericaan. Juttelin Natašan kanssa varsin pitkään.

Nataša kertoi tehneensä muutamiin muihinkin taidemuseoihin vastaavanlaisia näyttelyitä näkövammaisille valiten aina jonkin sikäläiselle yleisölle rakkaan

teoksen. Kaikki sai alkunsa siitä, kun eräs hänen sokea ystävänsä oli sanonut, että antaisi melkein mitä tahansa nähdäkseen Mona Lisan hymyn. Yllättävä oli se tieto, että Nataša itsekään ei tiedä tekniikasta, jolla tekstuuri lasilevyille aikaansaadaan.

Kysyin häneltä, miksi lasilevyt olivat juuri tuota kokoa. Hän selitti oppineensa Italiassa, että se oli tavanomainen kahden kämmenen yhteinen ulottuvaisuus, ja että se on näkövammaiselle paras. En ole varma. Omat sormeni kaipasivat lisää lasipintaa!

Nataša kertoi joidenkin näyttelyvieraiden kysyneen, miksei lasin alla ollut kopiokuvaa maalauksesta. Siihen oli mielenkiintoinen, ymmärrettävä syy: taidemuseoissa ei ole esillä kopioita, vain alkuperäisiä, ja siten kopiot ovat kiellettyjä joka tilanteessa.

Suomalaisseurueessa, johon liittyi myös Erica Othman, keskustelimme noin 30 vuotta sitten toteutetun, alussa mainitsemani työn, uraa-uurtavasta luonteesta ja sen jatkamisen tärkeydestä. Olimme kaikki yhtä mieltä: ehdottoman tarpeellista! Näkövammaisilla on yhtäläinen oikeus päästä nauttimaan kansallisaarteistamme! Yhteisestihän niitä omistammekin!

*Eija-Liisa Markkula
(keskellä) tutustumassa
Enkeli-näyttelyyn.
Kuva: Sari Salovaara*

Eija-Liisa Markkula on Näkövammaisten Kulttuuripalvelu ry:n puheenjohtaja ja Näkövammaisten Keskusliiton hallituksen jäsen. Ennen sokeutumistaan hän opetti englantia ja ranskaa yläkoulussa 27 vuotta. Sokeuduttuaan ja jäätyään eläkkeelle v. 2002 hän on jatkanut ranskan opetusta vetämällä näkövammaisille tarkoitettuja kursseja, joilla oppikirjat ovat pistekirjoituksella.